

NASTAVNO NAUČNOM VEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Izveštaj o doktorskoj disertaciji

Moralni integritet u poslovnoj etici

doktoranda Katarine Majstorović

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu od 25. decembra 2014. godine izabrani smo u komisiju za analizu i ocenu doktorske disertacije *Moralni integritet u poslovnoj etici* Katarine Majstorović. Na osnovu uvida u rad kandidata imamo čast da Veću podnesemo sledeći izveštaj.

1. Podaci o kandidatu i disertaciji

Katarina Majstorović je rođena 1977. godine u Čačku. Školske 1996. upisala je filozofiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, a diplomirala 2003. godine, sa prosečnom ocenom 9.46, na temu „Intersubjektivnost- izazov savremenom materijalizmu“. Nakon diplomiranja radila je kao profesor filozofije i logike u nekoliko srednjih škola. Upisala je magistarske studije, a zatim i doktorske na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Njena stručna interesovanja tiču se primenjene etike, teorije odlučivanja, filozofije prava i filozofije duha. Trenutno je angažovana kao asistent na Visokoj školi za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo iz Beograda. Učestvovala je i izlagala na više domaćih i međunarodnih konferencija, a dva izlaganja su i objavljena:

Majstorović, Katarina and Albena Krumova. "What Does It Mean to Blow-The-Whistle: Ethical Approach." *Education and Employment Oportunities for Entrepreneurs*, The Second International Conference, Belgrade (2013): 329-346.

Majstorović, Katarina and Dejan Radulović. "The Moral Values of Business in Virtual Organizations." *Employment, Education and Enterpreneurship*, The third International Conference, Belgrade (2014): 325- 337.

Znanje stranih jezika koristi za prevodilački rad. Do sada joj je objavljen prevod teksta Majkla Volzera, „Politika izbavljenja“, u časopisu *Theoria* 4, 1998. Prevela je deo zbornika o poslovnoj etici, čiji su priređivači Tom Bičem (*Tom Beauchamp*) i Norman Bouvi (*Norman Bowie*), koji bi trebalo da objavi *Službeni glasnik*. Do sada je objavila sledeće radove:

Majstorović, Katarina i Miloš Stanojević. "Political Influence and Activity of the Masonic Organizations." *International Review* 1-2 (2013): 135-152.

Majstorović, Katarina. „Kantovo etičko stanovište i problem moralnog integriteta.“ *Theoria* 4 (2013): 79-94.

Majstorović Katarina i Miloš Stanojević. "Reakcija na uzbunjivanje kao oblik diskriminacije po moralnoj osnovi." *Svet rada* 10, 6 (2013): 923- 930.

Majstorović Katarina i Vesna Čilerdžić. "Individualnost i moralna autonomija čoveka u dodiru sa sugestivnošću medijskih sadržaja." *Svet rada* 11, 4 (2014): 515-528.

Poglavlje monografije:

Majstorović, Katarina, Žarko Pavić and Vesna Čilerdžić. (2013), "The challenges of managing cross-cultural virtual project teams." In *Entrepreneurship, finance and education in the digital age*, 54-71. Germany: LAP Lambert Academic Publishing, 2013.

U časopisu *Sociološki pregled* upravo je na recenziji rad pod naslovom „Moralna osuda korupcije.“

Katarina je odbranila predloženu temu doktorata 26.2.2013. godine sa ocenom 10 (100 poena). Pored mentora, profesora Jovana Babića, odbrani prikaza teme prisustvovali su profesori Nenad Cekić, Ivan Vuković i Aleksandar Dobrijević. Veće Univerziteta u Beogradu je 15.3.2013. odobrilo izradu disertacije sa temom „*Moralni integritet u poslovnoj etici*.“

Završena disertacija pod gore navedenim naslovom ima 192 strane teksta uz dodatnih osam strana veoma bogate bibliografije. Posebno ističemo da je kandidat u izradi svog rada upotrebio praktično sve što je objavljeno o izabranoj temi, a moglo je biti relevantno za filozofski pristup. Disertacija ima prateće sadržaje (sažetak na srpskom i engleskom jeziku, sadržaj, bibliografiju, kao i biografiju i bibliografiju radova samog kandidata). Tekst disertacije je strukturisan u tri velika poglavlja (Filozofska artikulacija problema moralnog integriteta, Moralni integritet u osnovnom normativno-etičkom dualizmu, Moralni integritet u poslovnoj etici), koja su dalje sistematski i detaljno podeljena u podpoglavlja i odeljke.

Ključne reči: integritet, morani integritet, utilitarizam, deontološka etika, dostojanstvo, poslovna etika, menadžer, odlučivanje, uzbunjivanje.

2. Predmet i cilj disertacije

Predmet istraživanja disertacije je precizno određenje poslovne etike kao jedne oblasti primenjene etike, ukazivanjem na značajno mesto moralnog integriteta, koje mu u toj konceptualizaciji pripada. Problematika poslovne etike je izuzetno aktuelna i intrigantna za etička istraživanja. Na koji način etička analiza učestvuje u evaluaciji poslovnih praksi i kako doprinosi njihovoj optimizaciji? Odgovor na ovo pitanje zahteva kompleksno razmatranje, jer je teško postaviti teorijski okvir koji bi mogao da ponudi ubedljive i jednoznačne argumente. Ovaj teorijski okvir sa jedne strane određuje dualizam *stockholder- stakeholder* teorija, koje različito određuju cilj biznisa, što direktno utiče na shvatanje o tome šta znači poboljšavanje poslovnih praksi. Sa druge strane, odgovor zavisi i od etičke pozicije sa koje nastupamo: da li o moralnim vrednostima govorimo kao zagovornici utilitarizma ili deontološke etike?

Naravno, spor između zastupnika ove dve suprotstavljene grupe teorija nije od značaja samo za filozofske rasprave o opravdanju određenih poslovnih praksi. Zahtev za etičkom regulacijom područja biznisa, nosi sa sobom potrebu da se jasno odredimo o prirodi etičke teorije

uopšte i da njene zahteve jasno razgraničimo od zahteva nekog tipa racionalnosti. U pogledu rešenja ovog spora, u okviru ove disertacije će se braniti vrlo jasna teza: etika na područje biznisa ulazi kao deontološka etika, a moralni integritet je reprezentativna vrednost deontološkog normativnog okvira, čije poštovanje obezbeđuje minimum etičkih standarda u svetu poslovnih praksi.

3. Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u radu

Osnovna hipoteza od koje se u radu polazi jeste da je biznisu je potrebna etika zato što se uspešan biznis ne može redukovati na zadovoljenje isključivo ekonomskih parametara uz prenebregavanje zahteva za moralnom ispravnošću. Rečeno jezikom biznisa, etika se ispati, jer doprinosi istinskoj artikulaciji problema biznisa i afirmaciji vrednosti koje su biznisu, dugoročno gledano, potrebne.

Zamisao kandidata bila je da do potvrđivanja hipoteze dođe preko analize značaja problema moralnog integriteta u poslovnoj etici. Razlozi za to su mnogostruki, a dosta njih tiče se ujedno i problema koji spadaju u zasnivanje same poslovne etike. Naime, etika, stupajući na područje biznisa, ne može da odustane od vrednosti koje određuju njenu specifičnost. Moralni integritet je jedna od osnovnih moralnih vrednosti. Zato je i predloženo da usvajanje poštovanja moralnog integriteta ličnosti bude test opstanka etike u svetu biznisa, minimum bez kojeg ona ne može. Ukoliko biznis ne pristane na poštovanje moralnog integriteta ličnosti, onda on ne želi da pristane na etiku. Zadatak rada bio je da se ove tvrdnje potkrepe iznalaženjem relevantnih razloga, a u tom smislu najpre na tragu pojmovne analize i sagledavanja mesta moralnog integriteta u rivalskim etičkim teorijama.

Prikaz sadržaja disertacije po poglavljima

U prvom poglavlju kandidat ulazi u detaljnu analizu postojećih filozofskih određenja integriteta i moralnog integriteta. Na osnovu elemenata proizašlih iz detaljne etimološke analize pojma integriteta, kao i zaključaka proizašlih iz razmatranja često pominjanih vrsta integriteta, došlo se do predloga određenja moralnog integriteta. Predložena definicija moralnog integriteta donosi jedno sadržinsko ograničenje, koje je artikulirano preko zahteva afirmacije ljudskog dostojanstva.

Kandidat smatra da je ključna potencijalna ranjivost definicije, pored onih teškoća inače svojstvenih pokušajima definisanja pojmova visokog stepena opštosti, upravo to sadržinsko ograničenje. Zato se ostatak poglavlja posvećuje odmeravanju predložene definicije u odnosu na dosadašnje predloge određenja moralnog integriteta. Naročita pažnja poklonjena je ID koncepcijama i problemima prevare i samoobmanjivanja. Kandidat zaključuje da moralni integritet, kao bazična, apsolutna moralna vrednost zahteva bezuslovno poštovanje, ali i ulazi u analizu načina na koji se do takvog poštovanja doazi. Jasno se iznosi uvid da takvo poštovanje, pored moralne deliberacije u vezi sa konkretnom situacijom, u kojoj će se odlučivati u skadu sa poštovanjem apsolutnih vrednosti, podrazumeva da već postoji odluka o prioritetu moralnog razloga. Taj uvid je značajan i biće upotrebljen kao argument u prilog tvrdnji da deontološki koncept etike uspeva da obezbedi ovakvu beskompromisnost zahteva za poštovanjem apsolutnih moralnih vrednosti.

U drugom poglavlju kandidat detaljno razmatra način na koji normativno-etičke teorije, najpre utilitarizam, a zatim i deontološka etika, vide problem moralnog integriteta. Naročita pažnja posvećena je analizi Vilijamsovog (B. Williams) teksta u kome se iznosi kritika utilitarizma postupaka, jer je ova kritika sprovedena eksplicitnim pozivanjem na moralni integritet. Iako Vilijamsovo određenje integriteta sadrži suštinski važan uvid u povezanost naše moralne vlastitosti, naših *bazičnih projekata* sa našim postupcima, zbog čega se postavlja pitanje opravdanosti i interpretacije zahteva za nepristrasnošću u etici, izostaje takođe važan momenat koji se tiče normativnog određenja povodom sadržaja dužnosti postavljenih od strane bazičnih projekata.

U analizi Kantove percepcije moralnog integriteta polazi se od izvornih tekstova u kojima se traga za jasnim Kantovim određenjem povodom moralnog integriteta. Takođe se uzima u obzir Vilijamsova kritika koju je uputio Kantu, kao i pokušaj Barbare Herman (B. Herman) da Kantovu poziciju osigura od Vilijamsovih optužbi. Kandidat smatra da, kada je reč o tumačenju deontološke pozicije kada je reč o moralnom integritetu, ključnu ulogu i rešenje treba tražiti u Kantovim retko interpretiranim spisima, na koje je podsetio Hening Jensen. Naime, Jensen uspeva da napravi izlaz iz situacije izbora između motiva dužnosti i motiva zasnovanog na emociji. Izlaz je obezbeđen predlogom kojim se uklanja shvatanje ovog izbora kao nužnog. To čini uvođenjem pravo na čoveštvo u vlastitoj ličnosti kao motiva višeg reda, koji zapravo zahteva

da se ostvari postupak motivisan emocijom. Kandidat naglašava da time Jensen zadržava Kanta u domenu moralnog zakona i tako čuva osnov njegove etičke pozicije. Takođe, ovim manevrom Jensen nam nudi jednu plauzibilnu koncepciju moralnog integriteta pojedinca, koja je osnov okvira moralnosti, unutar koga se dešavaju naši izbori. Ovako shvaćen, moralni integritet nas ne sprečava da izađemo u susret nama bliskim ljudima, niti traži od nas da se odrekemo emocija kao motiva, ukoliko one upućuju na moralno dozvoljeno postupanje.

Ovim je jasno određeno utiitarističko i deontološko stanovište kada je reč o moralnom integritetu. Poglavlje je donelo uvid u činjenicu da značaj koji se pridaje poštovanju moralnog integriteta, kao apsolutne moralne vrednosti, predstavlja demarkacionu liniju između utilitarizma i deontološke etike.

U trećem poglavlju svoje disertacije kandidat nudi detaljnu analizu etičkih standarda u poslovnoj etici. Najpre se iznose upućivanja koja tematizuju shvatanja o prirodi biznisa, gde se naglašava da u okviru *stakeholder* teorije postoji prostor za poboljšavanja biznis praksi upotrebom etičkih standarda. Postavlja se pitanje na koji način se etičke vrednosti mogu ostvariti u biznisu, ukoliko je on određen postizanjem uspeha, mereno ekonomskim parametrima. Ukazujući na brojne primere, kao i rezultate istraživanja, iznosi se stav da etička teorija mora da zagovara poštovanje apsolutnih vrednosti, kako se ne bi utopila u logiku koja je inače svojstvena biznisu, a to je odlučivanje u skladu sa povećanjem uspeha. Zbog toga je u ovom istraživanju pojam moralnog integriteta i bio interesantan. Kako bi se napravila direktna veza postavljanja osnova etičkih standarda u poslu i problema moralnog integriteta, naročita pažnja posvećena je ulozi menadžera, kao donosioca odluka. Na individualnom nivou, moguće je etičke standarde prilagoditi području primene, samo do mere do koje ostaje očuvano poštovanje moralne vlestitosti pojedinca.

Kao donosilac odluka, menadžer se suočava sa izazovom izuzetne kompleksnosti priodređivanju prioriteta. Istraživanje koje zalazi na područje teorije odlučivanja, a u nekim segmentima i teorije pravde, ima za cilj da pokaže kakvo mesto u tome imaju etički parametri i zbog čega je tu moralni integritet ima ključnu ulogu. Zagovara se tvrdnja da odlučivanje, čiji rezultati pretenduju na dugoročni uspeh, zahteva moralni integritet, jer bez njega nema autonomnog i stabilnog odlučivanja. Uspešan menadžer uspeva da očuva bazične vrednosti

poslovanja, tako što aktivno traga za optimalnim načinom da se afirmišu bazične etičke vrednosti u poslovanju. Zbog toga je posebna pažnja posvećena vrednosti poverenja i njenoj interpretaciji.

Na kraju trećeg poglavlja, kandidat analizira šta znači ugrožavanje moralnog integriteta u poslovnoj praksi. Kako bi se jasnije odredilo ugrožavanje i ukazalo na značaj etičke dimenzije odlučivanja u poslu, poziva se na instruktivan primer poznat kao *Parabola o Sadu-u*. Zatim se iznosi predlog tipologije slučajeva u kojima dolazi do ugrožavanja moralnog integriteta. Detaljno se analizira praksa uzbunjivanja, koja je predložena kao paradigmatičan slučaj ugrožavanja moralnog integriteta. Ovo potpoglavlje donosi obilje podataka i analiza koje se tiču poznatih slučajeva iz sveta biznisa, gde se kandidat služi *case study* pristupom kako bi kompletirao tumačenje.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos disertacije

Rezultat je zaključak a zaključak je detaljno potkrepljen korišćenjem ogromne literature iz etike, poslovne etike, mahom i iz drugih oblasti koje se bave širom društvenom problematikom, uz mnoštvo citata, da dugoročan uspeh biznisa ne možemo obezbediti prenebregavajući zahteve za moralnom ispravnošću. Naprotiv, uspešnost u poslovanju zavisi od poštovanja etičkih standarda. Zbog toga se etika isplati. Moralni integritet u sferi poslovanja mora biti prepoznat kao bazična moralna vrednost i zaštićen, jer je direktno u vezi sa kvalitetom odluka koje se unutar poslovnih transakcija donose. Kako je moralni integritet vrednost koju kao apsolutnu afirmiše deontološka etička koncepcija, ispostavlja se da je u poslu moguće izboriti se za dignitet etike ukoliko ona nastupa u svojoj deontološkoj varijanti. Kandidat se potrudio da pokaže kako deontološka varijanta etičke teorije mora biti tumačena i kakvo mesto unutar takvog tumačenja pripada vrednosti moralnog integriteta.

4. Zaključak

U zaključku možemo reći da tekst koji imamo pred sobom predstavlja odličan doktorski rad čija se vrednost ne svodi na njegovu školsku dimenziju. Taj rad predstavlja prodor u jednu novu oblast primenjene etike, ostajući pri tome suštinski vezan za jedan od centralnih pojmova normativne etike,

pojam moralnog integriteta. Time rad dobija jednu praktičnu dimenziju ne gubeći nimalo na svojoj teorijskoj relevanciji. Važnost teme, sistematičnost njene obrade, suvereno korišćenje literature, obuhvatnost u argumentaciji, sve su to odlike koje krasi ovaj rad. Zbog svega toga sa zadovoljstvom predlažemo Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu da odobri njegovu usmenu odbranu.

U Beogradu, 25. februara 2015. godine

Komisija

1. Prof. dr Jovan Babić, mentor
2. Prof. dr Nenad Cekić
3. Prof. dr Ranko Orlić, redovni profesor
Fakulteta organizacionih nauka u
Beogradu